

Хоронжевський Д.В., ст. II курсу (ГЕФ)
гр.РР-38,
Науковий керівник: ст.викл. Саннікова С.Б.
Житомирський державний технологічний університет

ФЕНОМЕН МИЛОЗВУЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Кожна мова є унікальною, але українська є ще й однією з наймилозвучніших мов світу. Як відомо, спостерігаються певні відмінності у сприйнятті різних мов передусім їхніми носіями. Носії української мови підкреслюють передусім її милозвучність. Про красу й приємність звучання української мови є більш ніж достатньо усних і писемних свідчень, у тому числі загальновідомих, і звичайних іномовців, і видатних діячів, і фахівців, а з їхніх слів - і українців. Наведемо тут тільки декілька. Ще в середині минулого століття видатний російський мовознавець-славіст І.І.Срезневський звернув увагу на високу музикальність української мови. Він писав: "Сила людей переконана, що ця мова є одна з найбагатших мов слов'янських, що вона навряд чи уважить богемській щодо рясноти слів та виразів, польській щодо барвистості, сербській щодо приємності, що це мова, яка навіть і у вигляді необробленому може стати нарівні з мовами обробленими гнучкістю і багатством синтаксичним, мова поетична, музикальна, мальовнича". Подібно оцінив українську мову за її звучанням тогочасний поет і перекладач українських пісень німецькою мовою В.Боденштедт, який довго жив у Росії і багато подорожував по Україні. "Українська мова наймелодійніша й найголосніша поміж усіма слов'янськими мовами, з великими музикальними можливостями". Перелік захоплених відгуків про красу української мови взагалі, і передусім її звукової вишуканості, звучності, музикальної граціозності, можна продовжити. Але нагадаємо ще тільки один факт. На конкурсі краси мов у 1934 р. у Парижі українська мова посіла третє місце після французької і перської. Більшого поширення набула думка, що наша мова за милозвучністю йде після італійської.

І все-таки поняття "милозвучність" у мовознавстві по-справжньому не визначене й не вивчене. Неважко помітити, що перше тлумачення милозвучності стосується мови в цілому й увага акцентується на тому, як сприймається її звучання: позитивно - негативно, як приємне - неприємне і передбачає порівняння спостережуваної мови з іншою чи іншими. Друге тлумачення характеризує милозвучність як стилістичний прийом, побудований на використанні звукових засобів у конкретному художньому творі даної мови. Вони прив'язані до його змісту, покликані увиразнити його. Крім того, милозвучність у першому розумінні визначається, або правильніше так сказати, регулюється, орфоепічними нормами як неодмінною ознакою української літературної норми, у другому значенні - зумовлюється бажанням і потребою автора увиразнити текст твору. Якщо співзвучність на матеріалі конкретних художніх творів вивчалася досить ґрунтовно, то розуміння милозвучності лишається майже на рівні імпресіоністичних вражень людей, наділених розумінням красивого, тобто є скоріше естетичною категорією. Досі ще ніхто не виробив наукового доведення більшої чи меншої милозвучності - немилозвучності кожної окремої мови або її місця за цією ознакою в ряду мов. Можна узагальнити, що милозвучність української мови забезпечує передусім гучність, яка має різноманітні виявлення: виразна повнозвучна вимова голосних і приголосних у сильних і слабких позиціях, порівняно невелика кількість збігів кількох приголосних, плавна акцентно-ритмічна структура слова, наспівна мелодика тощо. Власне милозвучність (приємне звучання) забезпечує також вокальна гармонія (або гармонійна асиміляція, або дистантна асиміляція, або гармонія голосних). Це особливий вид регресивної асиміляції голосних у суміжних складах, який полягає в тому, що попередній голосний більше чи менше уподібнюється до наступного голосного. Гармонійна асиміляція властива передусім ненаголошеним голосним е, и, о. Так, ненаголошений е перед наступним складом з голосним високого підняття і, и або у більше наближається до й, ніж у позиції перед обниженими голосними. У свою чергу, ненаголошений и перед голосними нижчого творення, особливо перед а, е, - більше наближається до е. Ненаголошений о перед складом з наголошеним у також набуває відтінку у. Гармонійна асиміляція тісно переплітається з редуцією голосних (хоч вона й слабо виражена), накладаючись на неї й посилюючи її або послаблюючи, коли напрям дії обох явищ виявляється протилежним. Вокальна гармонія голосних робить переходи між звуками більш плавними. Показана вище ритмічна структура українського слова зближує його з ритмом музичним, пісенним і природно пояснює, чому українська мова сприймається як особливо музикальна. Більше того, цей факт веде нас до розуміння прихованого зв'язку між мовленням і музикою.

За свідченням музикознавців, саме в мовній мелодії, що накладається на специфічну вимову звуків (передусім голосних), закладено основу національного співу: природно поставлена вимова, супроводжувана оригінальною мелодикою, сприяє глибокому, розлогому, вільному, спрямованому в далечінь звучанню. Отже, "секрет" музикальності української мови слід шукати у її зв'язку з

українською піснею. А сама пісня, неперевершена, чудова, вийшла з мови. Власне, українські пісні такі мелодійні та звучні тому, що в основі їх лежить така сама мова.

Другий аспект - найскладніший. Милозвучність (як і немилословність) оцінюється нами спонтанно, як будь-який витвір мистецтва: музичний, образотворчий, суто природний (явища природи) і т.п. І тут на перший план виступає загальна естетична оцінка, подобається - не подобається, гарно - негарно. Тобто мова сприймається і як явище естетичне. Чим менше зрозуміла для нас мова з погляду змісту, тим більше на перший план виступає емоційна її оцінка, не вимірювана об'єктивними методами.

І тому носії кожної окремої мови, яку витворив народ відповідно до своїх ідеалів, природно, вважають свою мову гарною, милозвучною. Говорячи словами М. Михайлова, "Мова - витвір народу, і кожен народ створив собі мову, відповідну не тільки його рівню й способу його мислення, але й естетичним ідеалам". У такому разі мають рацію ті, хто вважає, що всі мови красиві (не багаті, а красиві своїм звучанням!), некрасивих мов у світі немає. Разом з тим у деяких мовах, що порівнюються на основі спонтанного слухового сприйняття (а не на основі наукового аналізу окремих параметрів), з погляду іномовців або фахівців, наділені здатністю давати естетичні оцінки звучання відповідно до свого розуміння прекрасного, - виділяють мови більш і менш талановитих композиторів, кращі й гірші пісні та окремі музичні твори.

На основі великого фактичного матеріалу із застосуванням складних методів та комп'ютерних обчислень дослідники приходять до висновку, що в мові можна виразно простежити тенденцію до фонетичної вмотивованості слова, і в цьому виявляється мудрий лад мови, яка використовує всі можливості для того, щоб значення слова було точним, яскравим. Здобутки сучасної техніки, яка забезпечила собі поширення на всій Землі і панування над нею, ввійшовши в усі сфери життя, суттєво трансформуючи їх, втягли в свою орбіту й усне публічне мовлення. Його традиційні форми – повідомлення, виступ, бесіда, лекція, консультація – дістають інше технічне життя. ЗМІ, мікрофон, телефон, комп'ютер диктують свої правила звуковому мовленню, яке, функціонуючи, змінює координати в просторі й часі. Фактор усності набуває інших ознак, змінюється звуковий образ регіонів, країв. Незаперечним є те, що ЗМІ створюють сьогодні мовленнєвий фон, який впливає на мовленнєву поведінку слухачів/глядачів. Через аудіовізуальні засоби люди, особливо діти, підсвідомо засвоюють манеру розмовляти; радіо- і телемовлення передають їм певний мовленнєвий досвід, впливають на рівень розвитку мовленнєвих умінь. Українська мова належить до милозвучних, тобто на слух вона наспівна, приємна, гучна. Музикальність і наспівність виявляються в інтонації слова і речення, у ритміці. Національна специфіка мелодики слова, його наспівність ще не були спеціально досліджені, хоч спостереження засвідчують: мелодичний малюнок українського слова зосереджений на другому переднаголошеному й кінцевому складах, що відзначаються найбільшою тривалістю. Стає очевидним, що різке скорочення тривалості голосних чи будь-які зміщення в ритмічній структурі слова повністю руйнують національну специфіку мелодики. В Україні, де тривалий час свою підступну роль виконує чужомовна експансія, де в мисленні значної частини чиновників (та й певної частини громадян) нерозкодовано імперщину і радянщину, де сутужно йдуть справи з виробленням державницької мовної політики і механізму її реалізації, по суті поглиблюється процес деформації звукового простору. Сучасні технічні засоби, серед яких мас-медіальним належить надзвичайно важлива роль, повинні свідомо виправляти такі деформації, творити важливий для національної держави цілісний звуковий образ, усіляко плекаючи неповторність феномена нашого звукового мовлення.